

4584.

KNY-18-

00309

DE
OBLECTAMENTORVM
INCOMMODIS

GRATIOSI MEDICORVM ORDINIS
VENIA

PRAESIDE

D. ANTONIO GVILIELMO PLAZIO

BOTAN. P. P. ORD. FACVLT. MED. ASSESS. ACAD. CAES.
LEOP. NAT. CVR. SOCIO

PRO GRADV DOCTORIS

DISPVTABIT

BENIAMIN GOTTLIEB FABER

VRATISL. SIL.

MEDIC. BACCAL.

LIPSIAE AD D. XVII. OCT. A. R. S. MDCCCL.

EX OFFICINA LANGENHEMIA.

H. Prof. Sudovici.

COLLECTANEA
INCOMMODIS

ORDINIS MEDICORUM

CORNELI GALLI, Eleg. I. 165.
O miseri! quorum gaudia crimen habent,

KNY-18-00309

DE
OBLECTAMENTORVM
INCOMMODIS.

---

§. I.

Et ea saepe satis quamplurimorum mortali-
um deperdita prorsus conditio, vt, dum *Lucundis re-
bus modice vi-
nesciunt mor-
tales,*
variarum, quas amoenitate sua placere
posse putant, rerum, nimio atque vix
satiabili capiuntur desiderio, dumque eas-
dem non nisi in sui liberiorem usum fa-
ctas, aut concessas esse, peruerso autumant iudicio, hanc sibi
solis datam esse potestatem, opinentur, in earum perpetua,
vel diuturniore certe possessione, maximam vitae huius misel-
lae felicitatem, omnibus modis quaerendi, conseruandi. At-
que, quamuis prorsus inficias iri nequeat, ita munerum suo-
rum usum naturam mortalibus haud inuidere, quin et eadem
liberaliore quotidie offerat manu, nouis accessionibus adau-
geat, et ad ipsa, in commodum non vnum impendenda, haud
vulgari eorundem venustate, quemuis inuitare videatur; ita
tamen

*inconstantia
ipſarum non
deterriti.*

tamen in hac non excedendum eſſe licentia, tantisque ita eſſe abutendum beneficiis, vt iisdem in perniciem ſtolide adhibitis, immoderatiſſimis tandem vſus poeniteat, vix cohortatione opus eſſe, arbitror. Vti enim cunctarum rerum,

quas ipſe deus laetos generauit in vſus, a)

tanta quoque eſt inconstantia, qua, quam parum ipſarum finis ab origine diſtet, plus ſaepe conuinci poſſimus, ita et ex ipſarum vſu, immutabilem capere velle voluptatem, deſipientis eſt. Et, quam ſaepe, acerbiffimum dolorem, gaudiorum noſtrorum comitem experimur indiuiduum, cum in praecipiti voluptatem frequenter eſſe, quae, niſi modus in ipſa adminiſtranda teneatur, calamitatum grauiffimarum foecundiſſima euadit mater, innumerorum exemplorum, vel a nobismet ipſis, ſi modo ad rerum viciffitudinem, cui ſumus obnoxii, diligentius attendamus, capiendorum, edoceamur testimoniis. Vnde eſt, quod *difficile eſſe*, iudicauerit SENECA, *modum tenere in eo, quod bonum eſſe credideris, b)* tantoque maiore vtique opus eſſe prudentia, vel ſponte confequitur ſua, ad diuerſa adeo mala euitanda, quae, veluti

impia ſub dulci melle, venena latent, c)

*Transitio ad
tractationem.*

ab hiſce ſuauiſſimis admodum cauſis, copioſo ſatis agmine prognata, imprudentiores atroci ſatis moleſtia, de incauto, quod ceperant conſilio, atque quod duxerant, vitae genere, monere ſolent, bonis omnibus exoſo, atque non niſi ſummo cum labore tandem emendando. Quo minus interim oblectationum variarum prudentiorem vſum, mortalium generi inuidere decet, quarum quippe dulcedine, dum mentem reſtiti ſaepeius intelligimus, corporis quoque conditioni optime conſulitur, tanto tamen crebrius homines, ne in ipſis capiendis, tum impetuoſiore libidine laceſſiti, tum prauo aliorum exemplo

a) SILIUS ITAL. XV. 55.

b) Epist. XXIII.

c) OVIDIUS *Amor. L. I. Eleg. XII. 104.*

exemplo seducti, modum excedant, cohortandos esse, facile erit intellectu, cum grauioribus et diuturnioribus utique molestiis, fores a causa iucundiore, vltro inuitata, atque clandestino gressu serpente, facilius, aut certe frequentius, maiore tamen cum opprobrio pandi sciamus, quam ab ea, quae violentius, et vix quidem praeuiso inuadere attentat impetu. Equidem primum me in hoc argumento exponendo, iam non occupari, haud ignoro, rem tamen forte non ingrati prorsus me suscepturum reor, si quidem in eodem copiosius persequendo, laborem posuerim meum. Superesse nempe adhuc quaedam intelligo momenta, haud plane praetermittenda, pro eodem amplificando commode factura, atque quorum vberiore explicatione haud obscure doceri possit, non semper recte, atque ab omni tutum viuere periculo, cui non nisi bene viuere volupe est, neque in rerum iucundiorum perpetua perfruitione, omnem felicitatis, multo minus sanitatis positam esse partem; sed, vti similitudo mater est satietatis, tandemque taedii; ita et ad vitam, commode, aut tolerabilius saltem ducendam, nihil iusta rerum vicissitudine esse opportunius, ita, vt vbertas defectui, gaudium dolori, et hic illi succedens, dum ad vices, quibus humana optime varientur, sapientissimorum olim virorum decreto, maxime conuenire videbatur, corpori quoque, a variis malis praeseruando, mentisque alacritati stabiliendae, nihil prudente variatione esse salubrius, incauto vero eiusdem abusu nihil perniciosius, haud obscure iudicari possit.

§. II.

Esse nempe quoddam corpori cum mente amicabile, arctumque satis commercium, quo fit, vt alterutra parte laesa, et turbata, alteri quoque male sit, vtriusque vero integritate constantius persistente, optimae prosperitatis, homo ex voto gaudeat felicitate, non demum multis, grauissimorum argumentorum comprobandum esse, contra fecus sentientes,

*Obletamenta
in corpus men-
temque agunt,
aut seorsim,
aut simul.*

sentimus vicissitudines, menti contingentes, non omni modo ita semper obscure fieri intelligamus, quin corpus aliquam insimul subeat mutationem, haud semper mediocrem. Neque adeo ignotum esse modum aut viam scimus, qua, dum anima in corporis varias partes suum exercet imperium, variarum quoque, quae in ipso fiunt mutationum, fontes detegendi, pateat libertas. Inde enim fit, vt, animo affectuum, vehementiorum praecipue, vicissitudine commoto, atque nunc ira, terrore, moerore, desiderio, amore, etc. exagitato, corpus quoque, quantum istud, quod vtrique datum esse debebat aequilibrium, sit irritatum, non sine molestiarum, saepe grauiorum, sensatione percipiat. Demandatum autem hoc muneris esse, subtilissimis istis, quos spirituum animalium nomine salutare solemus, halitibus, dudum inter peritiores constat. Tanta nempe est ipsorum agilitas, vt, vix eorum cursu intercepto, quantum vigori decedat suo, corpus quoque confestim pluribus percipiat modis, cum contra, iisdem in nimium concitatis motum, molestioribus idem quoque conturbationibus animaduertatur obnoxium. Horum prudenti directioni caute prospexisse, inter felicitates artis positum est. Hos vel temere profudisse, vel friuole excitasse, haud impune liberum est. Ipsorum apparatusi vero conseruando, haud faciliorem deprehendi constat modum, nisi quem ab alimentorum assumptione, atque laudabilioris chyli inde peracta elaboratione, quotidie cum fructu expectare poteramus. Ita enim fit, vt, quantum decesserat, postquam alimentorum congrua perfecta fuerat praeparatio, et in corporis substantiam conuersio, quam nutritionem vocamus, hac ratione a chyli opportune sanguini admixti, subtilissima resarciatur portione, atque vna cum eo, quod intra nervos continetur et mouetur, liquido, per totum corpus dispensetur. Quod, dum fieri necessum esse intelligimus, haud ita friuole ipsum digestionis, tanquam primarium pro hoc scopo assequendo, negotium, quocumque demum modo tutandum esse, sponte sequi-

sequitur sua, ipsorumque spirituum elaborandorum materiam, in limine statim surreptam, non posse non, dum reliquarum inde pendentium functionum impedita est vis, corporis robori summopere infringendo, commodissimam, non sine insigni periculo suggerere opportunitatem, multis profecto experiri conueniet euentibus. At, e contra, tam mole sua, quam impetus grauitate, onerosi quoque haud infrequenter sunt copiosiores et ultra modum agiles spiritus corpori, dumque largiore vel prognerantur copia, vel quauis alia de causa in rapidiorem adiguntur cursum, functionum variarum, quae debito ordine neque praepropere nimium peragi debebant, accelerando labores, iniqui et minus prouidi dispensatoris ad instar, vna vice et breuiore tempore nobilissimum istum dispergunt apparatus, et prodigaliter, absque fructu, quod longiore demum spatio vtilius administrari poterat, dissipant. Vtroque modo, et corpori et menti, ad cuius operationes ex voto peragendas, spirituum vel maxime opus est actiuitate, officii, haud vllum superest dubium. Ad excitandorum tamen praepriis, nimium vehemente commotione spirituum, mox vero ad incitas ante tempus redigendorum causas, variis tristioribus effectibus, in corporis vigore labefactando, cognoscendas, oblectamenta quoque haud pauca, opportune admodum referenda esse, vix quemquam negare posse arbitror, cui, quam intempestiuus vicissitudinibus eadem saepius suscipiantur, perspectum est. Quantum tamen sit, quod menti solummodo inferatur damnum, ne nimium extra instituti ferar limites, hic disquirere haud est volupe, cum corporis humani tantum, quatenus menti iunctum est, iam habere rationem, hic praepriis constitutum sit. Quamuis enim inficias ire nolim, varia esse forte oblectamentorum genera, quae animo tantum afficiendo videri poterant apta, aliaque praeterea corpori vicissim solummodo esse propria, quaeque parum vel nihil ad animum, strictius consideratum, attinent, aliorum denique eam esse indolem, qua vtrique simul communia esse poterant, inter quae,

quae, posteriorum pericula tanto grauiora vtique esse arbitror, quanto difficilius ipsis medelam opponere licet; priorum tamen iam plane missam facere lubet disquisitionem, alio tempore suscipiendam, de posterioribus pauca pro ingenii viribus, haud forte plane ingrata futura, expositurus.

§. III.

*Natationis
incommoda.*

Cuilibet autem aetati pariter ac sexui suam esse, in oblectamentis sibi seligendis, propriam propensionem, atque iuniorum ingenia, in illis, quae suae conuenire existimant conditioni atque virium modulo, suscipiendis recreationibus, satis assidue occupari, atque sibi haud parum placere, nulli ignoramus. Inter has, postremo non esse ponendam loco natationem, censeo, cuius quippe dextre et apposite peragendae, tanto nonnullos antiquioribus temporibus fuisse captos desiderio, constat, vt, dum in eadem rite addiscenda toti erant, opprobrium inscitiae atque ruditatis effugi hac ratione posse, crederent, quo alios, qui neque natare, neque literas didicerant, a prudentioribus intelligebant contaminatos. ^{d)} Atque inter ea vtique exercitia ponendam esse natationem, non dubitauerim, quae nec vsu suo carent, nec, cum non nisi cum dexteritate sint suscipienda, omni laude destitui possint. Scite quippe mouendae quaedam corporis sunt partes, atque ita dirigendae, vt, dum vario flexae modo vndas quatiant, fluctuum rapiditate superior euadat natantis vis, quo non factò, submersionis et suffocationis periculum, iustum temeritatis et imperitiae euadere praemium, haud infrequenter experiuntur, qui, dum se artis huius magistros reputabant, nondum tironum sese egressos fuisse limina, fluminum vorticibus abrepti, sentiunt, vel casu in aquas delapsi, earundem violentiae succumbere coguntur. Inde est, quod Graeci, quos artis huius haud fugiebat necessitas, dum suos adolescentes, in omni disciplinarum genere constituebant erudiendos, suadente et

^{d)} vid. ERASMVVS in prouerbio: *neque natare, neque literas.*

et praecipiente ARISTOTELE, eosdem gymnasticis quoque imbuendos curarent disciplinis, inter quas, natationis dextre suscipiendae artem, haud fuisse postremam, scriptorum antiquiorum edocemur testimoniis, dum corpori bene exercitato, firmitatem ad alia officia constanter subeunda addi, haud sinistro iudicabant argumento. ^{e)} Quo pari laudabili instituto, apud Romanos morem inualuisse legimus, ut iuuentus, quae bellicis muneribus aliquando fortius exercendis animum dederat, ad corpora aptiora et agilia reddenda, nandi studium edisceret, ^{f)} unde et OCTAVIUS AVGVSTVS, CAIVM et LVCIVM, quos sibi adsciuerat filios, scientissime post literas, natandi artem doceri iussit. ^{g)} Vix ergo est, cur ARISTIPPI Philosophi, subscribere prono statim impetu deceat sententiae, qua durius nimium in quendam decreuisse videtur, qui eo, quod egregie natare sciret, vehementer sibi placebat, quemque irridens, *non te pudet*, inculpabat, *de his rebus insolenter adeo te iactare, quae delphinarum et ranarum sunt propria.* ^{h)} At, cur et quandoque animalia imitari, atque ab ipsis quaedam didicisse, pudebit, quae in usum verti mortalibus non vnum poterant? an poenitebit, ab Ibide clysmatum percepisse usum, atque eam corporis partem artificiali perluisse iniectioe, qua ciborum onera salubrius erant reddenda? ⁱ⁾ an venae sectionis, chelidonii, aliorumque medicaminum ignobilior erit conditio, quoniam animalibus, nec folius humani ingenii debentur felicitati? Sed redeundum est ad rem. Est autem praeter exercitacionem, oblectationis quidam in natatione modus, pueris praecipue haud infrequens, a veterum tamen natatione admodum diuersus. Aestiuo enim tempore, aerisque calore urgente,

ad

e) vid. ALEXAND. ab ALEXANDRO, Libr. II. cap. 25.

f) Teste eodem ALEX. ab ALEXANDRO, Libr. I. cap. 20.

g) Idem Libr. II. cap. 25.

h) DIOGENES LAERTIVS Libr. I. cap. 8.

i) Iuxta PLINIUM Libr. VIII. cap. 27.

ad fluuios absque necessitate saepius decurrere solere petulantiores, atque balneo frigido, et natatione oblectari, res est, quotidie propemodum obuia. Atque fieri vix potest, vt ita corporis sui curam gerant adolentes temerarii, quin, dum sudore sunt perfusi copiosiore, atque motione vehemientiore incaluerunt, in frigidam, summo cum sanitatis dispendio profiliant aquam, refectionis inde quidem expectaturi solatium, difficulter tamen impetraturi. Quo magis enim poris, tempore transpirationis, adauctae praecipue, liberius patulis, prospiciendum est, ne violentius, et vno quasi impetu oclusi, feri, quod hac excernendum erat via, vltiorem exitum praepediant, tanto molestiorem eiusdem, ad ostiolorum horum fines excitatam retardationem, atque retropulsionem futuram, atque faciliorem inde, stasibus maxime incommodis, doloribusque postmodum et tumoribus haud vulgaribus, suggeri opportunitatem, certo certius conici poterit, quo euidentius patet, humores segnius fluentes, parcius excretos, aut plane suo exitu priuatos, nouisque nihilo minus accessionibus auctos, aliaque via nec resorptos, nec eiectos, peregrinis admodum effectibus producendis euaudere aptissimos. Quod, cum in natatione minus caute instituta, fieri facillimo negotio posse, extra dubium positum fit, non certe exteriorum partium solummodo morbis faciliorem parari posse viam, arbitror, quin et, excitata intra interiores partes, et viscera nobiliora stagnatione, durissimorum malorum, temerarie prouocandorum, atque vix omni artis postmodum dexteritate vnquam reparandorum, haud praereptam esse opportunitatem aggressionibus, facillime augurari quemlibet posse, nullum superest dubium.

§. IV.

Conorum lusus.

Succedit alia oblectationis species, adultioribus quidem non plane infrequens, iunioribus tamen, iure forsitan inuentionis, vel certe possessionis, fere solennior, qua corporis non solum prospicitur agilitati, sed et, in qua rite exercenda,

cenda, dexteritate et accuratione opus est. Conorum puto lufum, cuius forfitan aliqua veftigia, iam pro more feculi aliquantum mutata, fi in gymnificis quibusdam antiquorum ludis aut certaminibus quaefueris, vbi inter alia difco atque iactatione certabatur, haud plane a re aberrabis.^{k)} Hunc vero noftratum ludendi modum, duplici praecipue ratione, atque nunc grauiore, nunc leuiore labore, corporisque fufcipi poffe agitatione, pene inter omnes conftat. Conuenit in eo vtriusque modi conditio, quod fphaera lignea, coni in remotiore pofiti loco, e longinquo petantur, prouantur, atque in numeroftiore eorundem proftatione, lucri praemium pofitum effe folet. Inftumentorum tamen et laboris, par non eft apud omnes qualitas. Delectantur nonnulli ponderofis grandioribusque fphaeris, fumma vi a meta propofita, ad conos iactu demittendis, qui laborioftior, corpus artusque praepimis mouendi modus, cum non fine infigni fufcipi defatigatione poffit, haud ab omni vacuus eft incommodo. Expandenda funt crura, corpus incuruum indipifcitur fitum, brachiorum, iactando exercendorum, frequentior eft intra articulationes commotio, temporis fpacium faepe adeo diuturnum, vt per plurimas horas, imo in mediam noctem protrahi haec folet oblectatio, ab immoderatis ipfius fautoribus, parum fere adhuc ifta fatiatis, tandem aegre finienda. Quaecumq;ta, cum non fine fudoris nimio difpendio, partium folidarum attritu et diftentione, iunioribus et flexilioribus corporibus praecipue, vel leuiore de caufa, facillime euentura, fieri poffint, nihil certe erit, quod de articulorum dolore, languore, imo herniis, faepius inde contractis, qualia non rara funt exempla, mirari conueniat, cum et hic limites moderatiorens transfiliiffe vfu, haud omni carere queat moleftia. Ne quid dicam de ipfo minus ordinato, dum lufui huic vacatur, vitae genere, variisque refectioenis modis, quibus,

B 2

dum

k) vid. ALEX. ab ALEXANDRO, Lib. V. cap. 8.

dum vires restaurari posse, peruerse fatis creduntur, sanitatem magis turbari, per saepe experimur. Ecquis enim erit, quin sciat, quantum reprobandus sit turpissimus iste, dum corpus nimium incaluerit, potandi mos. Siue autem tepidum, siue, quod longe peius est, frigidiorum assumferis potum, nihil erit, quod non ad humores vel nimium condensandos et extemplo alterandos, vel ad eosdem in citatiorem motum adigendos, proximam suggerere possit opportunitatem; imo haud procul ab infania abesse videbuntur, qui spirituosius potulentis, spiritus quoque commodius excitari posse, rati, proximam, sanguinis flumine accenso, aut stasibus et obstructionibus, aut inflammatoriis morbis pandunt viam. Moderatior paulo est corporis exercitatio, si quidem alio, qui fere nunc frequentior esse consuevit, instituat conorum lusus modo, dum a longiore quidem termino, sed leuioribus sphaeris, haud ita operosa violentia demittendis, coni quoque minores petuntur. Neque tamen hanc quoque oblectamenti, quamuis non adeo laboriosi speciem, indistincte omnibus ita conducere subiectis, credendum, quin et nonnullorum sanitatem hic periclitari, facili iudicari possit negotio. Quibus enim vel a leuiore quoque motione sanguis incenditur, vel copiosior sudoris prolicetur prouentus, aut a respiratione difficiliore thorax laborat, tanto magis damnosa haec esse poterit oblectatio, quanto citius intra breuius temporis spatium, insignior laudabiliorum humorum iactura, adeo promte vix reparanda, contrahitur, atque, quod superfluis saltem particulis eiiciendis conuenire putabatur exercitium, nobilioribus quoque et vtilioribus insimul dissipandis, vel impetuosius ad viscera depellendis, indeque partibus solidioribus facile corumpendis, corporique magis eneruando, quam roborando firmandoque, opportunum euadit. Cumque, vti in omnium rerum, ita et in iucundiorum praecipue usu, vix semper iustis coercere soleat desideria sua frenis, iuuenum leuitas, aut adultiorum nimia in vigoris sui constantiam, haud facile euertendam,

dam, fiducia, parum obscura quoque patet ratione, quam indubitato, exoptatus, qui hic sperabatur euentus, expectationi vix ex voto facturus satis, praeuideri possit.

§. V.

Est, praeter plurima, non minus damnosa, aliud quod-^{Oscillationis}dam, cuius iucunditate nonnulli petulantiorum mire trahi solent, oblectamentum, quo, si quidem ingenue fateri liceat, carere profecto poterant, cum et non desint amoeniora pariter ac vttiliora, ad corpus prudenter et ex voto mouendum, tempusque suauius terendum, adminicula, nec adeo difficulter impetranda, nec tam grauibus noxis iuncta. Placet autem haud paucis oscillationis lusus, dum funi, ad extrema firmato atque demisso insidentes, vel super petaurum collocati,¹⁾ huc illuc rapidius agitari amant, atque vix, nisi sensibus valde conturbatis, et longiore motitatione fatifcentibus, eiusdem nequitiae sociis, similem voluptatem appetentibus, nec sodalium noxiis deterritis, locum concedunt.^{m)} At, dum ita antrorsum retrorsum subito vertuntur adolescentuli, quod imprudentioris huius exercitii indiuiduum statim experiantur comitem, vertiginem nempe, titubantia ipsorum, finito per aera itinere, corpora, manifeste declarant, atque de incommodis, haud prorsus vulgaribus, presso pede lasciuios istos ausus infecuturis, testantur. Accidit fere his, quod velebriis, vel infantibus, in cunis nimium agitatis, euenire solet, dum spirituum confusione, continua hac iactitatione, et impetuosioris causae violentia, excitata, ipsorum, qui ad nervos, indeque ad reliquas partes, oculos praeprimis, in vicinia cerebri positos, recta via, placideque deriuandus erat cursus, interceptus atque extra limites adactus, confusis quoque, iisdem-

B 3

que

1) Vnde et olim *petauristarum* vel *petauristiariorum* nomen innotuit, quorum artes descripsit VARRO apud Nonium I. 277. et PETRONIVS C. 47. 53. 60.

m) De lusus huius antiquitate et origine, plura habentur apud FESTVM *De verbor. signific. monumenta.* vid. PETRON. C. 140.

que aegerrime ferendis repraesentationibus producendis aptus redditur, cui malo saepissime caliginem et scotomata iungi, ipsumque ut plurimum totius corporis lapsus tandem subsequi, res inter pathologos haud est ignota. Qui inordinatus vitiosusque, spirituum e cerebro, versus reliquas corporis partes, et visorium potissimum organon, succedens motus, quo crebrius prouocatur, tanto quoque facilius fieri posse, sponte sequitur, ut neruorum principia, tali violentia commota, et in officio suo peragendo conturbata, in spirituum dispensatione rite prosequenda, seigniores tandem, copiosius videlicet absumpti, reddantur, atque inde totius machinae agilitati, a subtilissimarum harum particularum vigore et incolumitate vel maxime pendenti, haud parum detrahatur. Atque hanc, ad vertiginosos affectus, corpus imprudenter disponendi temeritatem, tanto maiore cura, in teneriore potissimum iuuentute fugiendam esse, vel me non monente, facile est diuinatum, quo celerius pessimum hunc morem, in inueteratum tandem malum degenerare posse, haud paucis conuincimur rationibus. ") Imo et eadem de causa, vomitus molestioris deriuanda esse incommoda, priori malo frequentius succedentia, haud vllum superesse dubium, opinor. Nerui enim ad ventriculum decurrentes, iuxta fluidi, quod per eosdem deferri debebat, quantitate priuati, aut, quod nimia fit motione, spirituum confuso irritati turbine, praeposteris quoque, intra viscus hoc producendis commotionibus apti redditi, violentiori et inuitae contentorum ventriculi egestionem, limina pandunt. Nec respirationi sua deerunt incommoda. Aer quippe, tempore librationis istius fortioris et diuturnioris, atque raro sine clamore et vociferatione, vti nempe mos puerorum est, susceptae, maiore, quam a pulmonum vasis at-

que
n) confer. CHRISTIAN. LVDOV. CHARISII Dissert. de vertigine, Regiom. 1715. habita, GEORG. HAMBERGERI Dissert. de vertigine, Tubing. 1589. HERN. CONRINGII de vertigine, Helmst. 1650. edita.

que folliculis ferri poterat, copia, intra visceris huius latebras, protrusus, ipsius non solum sanguinis citatori nimium motui, fomitem suggerit commodissimum, sed et, cum eadem, qua inspirabatur quantitate, exspirari nullo possit modo, intra cellulas organi adeo teneri, moram nectens minus opportunam, difficiliorem anhelosamque respirationis necesse est producat actionem, neque omnem inflammationis, in pulmonum, aut vicinia, aut substantia velocius accendendae, tussis spasmodicae, grauiorumque inde oriundarum molestiarum, supprimit suspicionem.

§. VI.

Inde et est, quod paribus de causis, iam satis superque declaratis, vel maxime omnes praeterea reprobandi sint oblectationum ludorumque modi, fusus quidem hic, utpote plane notissimi, non enumerandi, oscillatione fere adhuc peiores, quibus, corpore machinarum praecipue variarum auxilio, in gyrum agitato, sensibilis admodum fit humorum acceleratio, perturbatio, atque vel immoderatio imminutio, vel certe impetuosior intra vasa et viscera commotio, aequilibrio, quod solida inter et fluida celebrari debebat, facillimo negotio tollendo, prorsus idonea. Ex quibus cunctis, cum, uti quemlibet haud difficulter perspecturum confido, vertigini, anhelositati, partium postmodum internarum corruptionibus, capitis doloribus, sensuumque debilitationibus, similibusue incommodis, facilior in corporis integritatem defaeciendi suggeratur opportunitas, variaque, quae antehac non sentiebantur in corporibus ex voto valentibus, mala, vltro aduocentur, diuturniore atque pertinaciore istiusmodi exercitiorum, minus omnino congruorum continuatione, in prauam facillimo negotio consuetudinem abire solita, et in chronicas molestias degeneratura; tanto certe facilius conici poterit, quam diligenter ab oblectationum harum exercitio, istis potissimum cauendum sit subiectis, quibus iam tum ad praedictos morbos habitualis quaedam est dispositio, plurimis dudum cognoscenda

Aliorum ludorum, quibus in gyrum vertitur corpus, molestiae.

da indiciis, quaeue vel a leuissima motione, dum asthmae, aliove thoracis laborant vitio, difficilius respirant, aut obiectorum quorumuis, inopinam, imo parum saltem velocem repraesentationem, aegre ferunt, neruorumque et fluidi subtilioris, cuius per istos canales iter, tranquilliore absoluumendum erat cursu, haud mediocri se laborare debilitate, aut inopia, haud obscuris commonstrant documentis. Et, quid quaeso est, quod iuniores magis deceat, quam ita suae prospicere sanitati, atque ita corporis bene valentis vti robore, ne saeuorum periculorum, mature satis prouocatorum, perpetua molimina et quotidianas attentationes, summopere molestas, dum per omnem posthac aetatis decursum, cum dolore sentire coguntur, quam negligentes in iuuentutis et vegetioris constitutionis beneficiis, cum fructu vsurpandis, aut operosius conseruandis, fuerint, non sine pudore reminisci oporteat. Quo saepius enim accidit, vt, quae in prouectione aetate haud emendari vlla arte poterant, corporis aegritudines, solo quandoque vegetioris constitutionis beneficio, in iunioribus constanter superentur profligenturque, tanto quoque certius suspicari conueniet, naturam, tenerioris statim vitae temporibus violatam, infirmatam, atque friuole laceffitam, vix ita semper fore placabilem, quin potius beneficentiae suae abusum, atrocioribus rependat poenis, atque, quam parum benignitatem tantam, nimium temerariis ausibus, in sui impendere liceat damnum mortalibus, sensibilibus admodum declaret monitoriis.

§. VII.

*Pilae maioris
lusus.*

Valeant iuniores, vt plenior sit aliquantum, rem cum paulo adultioribus habendi, libertas, quorum adhuc quasdam dispexisse oblectationes, tam publice quam priuatim susceptas, haud omnino pigebit. Nondum, vti quidem multis caeteroquin rebus, vel sola vetustate taediosis euenit, in desuetudinem plane abiit, qui olim quoque frequenter facis, atque a
viris

viris eminentissimis exercebatur, pilae lusus, °) vario, pro aetatis nempe, vti videtur, conditione, suscipiendus modo. Pila minore, de qua iam nihil monebo, reticulo excepta, et per vices repulsa, infirmioribus luditur adolescentulis. P) Maior est in sphaeristeriis publicis pila, quae lignea, ponderosior, atque panno aut corio obducta, ad diuersos, magna fatis cum violentia terminos, propellenda, excipienda, retorquenda est; ad quod exercitium, secundum artis praecepta scite suscipiendum, robustiore vti que opus esse corporis habitu, facile colligi poterit. Multum quippe datur praeprimis manibus et brachiis negotii,

si rite volantem,

aut geminare pilam placet, aut reuocare cadentem, q) et, quo altior est, quorsum propelli debebat pila, locus, tanto maiore istorum membrorum opus erit motione, et vehementiore, continuoque musculorum, mutuo agentium officio. Nec et toti corpori suus deficit labor, dum saepius cursitando pedes exercentur, neque in curatiore attentione et obseruatione adhibenda, capitis oculorumque, nunc huc nunc illuc velocius vertendorum actioni, vlla datur remissio. r) Praeterquam autem, quod huius oblectamenti administratio, inter ea ponenda sit exercitia, quae non nisi parcius, ab ipsis quoque robustioris conditionis subiectis, vegetis viribus, pulmonum integritate, musculorum, ligamentorum, ossiumque vigore

o) Pila ludebant Philosophi, *Architas Tarentinus*, vid. ATHEN. L. XII. cap. 6. *Socrates*, vid. VALER. MAXIM. Libr. VIII. imo viri principes, exemplo *Augusti Caesaris*, vid. SVETON. cap. 83. *Alexandri*, vid. FLVTARCH. in vita ipsius.

p) De pilae paruae usu, peculiarem, quem GALENVS conscripsit, contulisse iuuabit libellum.

q) LVCANVS ad Calpurn. Pison. 173.

r) Plura, ad pilae lusum, eius originem, et plenior descriptionem facientia, exposita iam tum habentur in Praefidis Dissertatione, de exercitiis corporis, illustrum praecipue personarum, sub Praefidio B. BAVERI Lips. 1726. habita.

gore gaudentibus, suscipi debebant; ^{s)} dum nempe infirmando corpori peridonea euadere potest, diutiusque protracta, solidioribus partibus nimium atterendis, fluidioribus vero prodigaliter consumendis, opportuna redditur; id saltem quam maxime suspicari conueniet, non omnem luxationis humeri, haud adeo profunde scapulae, et non nisi per arthrodiar-
throdien, atque γλήνην satis lubricam planamque commissi iunctique, cessare metum. Diutius quippe, ac violentius agitatum humeri articulationem, prae caeteris omnibus mobiliorem, dum sursum, deorsum, ad latera, antrorsum, retrorsum, variis modis flectendum erat membrum, non nisi cum musculorum, tendinearumque partium, atque ligamentorum perpetua motione et extensione perfici posse, certum est, vnde fieri non poterit, quin, tono motorum suorum, tam extensioni quam flexioni, elationi et depressioni vacantium, remittente, et varia ossis, intra articulum suum volutatione accedente, extra suos tandem feratur, improvida praecipue concurrente detorsione, terminos, ipsi firmiter satis, atque ita, vti in aliis articulorum insertionibus, e. g. femoris cum acetabulo, aut ginglymo quodam, ob profundiorum et mutuam fieri poterat commissuram, coercendo et protegendo, non sufficienter pares.

§. VIII.

*Peculiare
paganorum
exercitium
(Kletterstan-
ge) improba-
tur.*

Quo difficiliora vero, quoue maioribus incommodis, vix quidem assidua atque impigra tandem opera deuincendis, iuncta quaedam sunt oblectamenta, tanto pulchriora nonnullis videntur, quibus placere nihil solet, nisi quod multo demum acquirendum erat labore, quamuis non semper opportuno. Referendum huc eapropter non sine ratione, indeque nec sine quadam censura praetermittendum volui, solennem illum, qui inter ruricolos praecipue nostrates, a longo iam tum tem-
pore

s) CICERO De senectute: Haec actio non senum, aut aetate prouectorum erat, quibus non firmum latus, aut annis exhaustae viros.

pore obtinuit, morem, quo, certo anni tempore, ut plurimum calidissimo, dexteritatis in gradiendo specimina, spectatoribus, huius periculosioris tentaminis nescio qua cupiditate ductis, per quosdam dies, non sine insigni sua edere conantur molestia. Magnus nempe est, qui in altum erigitur contus, procerae arboris, seu mali naualis instar in aera elatus, cuius fastigio variorum vestimentorum, idque genus supellectilium diuersitates affixae, audaciores ad praecipuum iter aggrediendum alliciunt, quo exacto, ipsis aliquam praemiorum istorum, sibi sumere liberum datur partem. Quo vero, tum difficilior sit in altum ascensus, tum et risui forte praesentium non deficiat opportunitas, glabrior redditur tigni superficies, oleo aut pinguedine inungenda, tantoque maiore cum plausu istis decernenda iudicatur palma, quibus non obstantibus aut proceritatis aut laeuitatis impedimentis, exitiosam pariter ac operosam hanc feliciter emetiri contigit viam. Quod si quandam ab hoc exercitio expectandam, scire cupias utilitatem, nullam me profecto, ne diuinando quidem assequi valere, ingenue profiteor, nisi eam forte, quae popinarii, a confluyente turba, accedat loculo. Quantumvis enim agrestem degentibus vitam, eo videatur esse allaborandum, ut durioribus et grauioribus laboribus mature assuescant, atque membrorum validiorum sibi quouis modo contrahant vigorem, cum talem ipsos viuere vitam deceat, *quae fructum nullum, nullumue noscat quaestum, nisi quem labore pepererint;* t) longe tamen alia, minusque perniciosa, hunc impetrari posse finem, via, nemo non prudentior perspicit. Quinimo, contrarium plane euentum, nimiam hanc, atque sine omni consilio susceptam fatigationem comitari, compluribus colligere licebit rationibus. Summa est, quae vniuerso corpori infertur vis. Quo nimirum altius est ascendendum, quoque magis attenuatur conti, reptabundo manuum et crurum, decussatim comprimendorum, amplexu tenendi dia-

t) CICERO in Orat. pro Sext. Roscio Amerino.

meter, tanto quoque operosius, de tota corporis mole, tum firmiter sustinenda, atque vltius ferenda, tum, ne in praecipitium detur, custodienda, curandum est. Atque hac ratione omnibus musculis, istam functionem vnito labore perficientibus, non solum grauissimum subeundum esse negotium, vix ipsorum viribus par futurum, intensior, quam adhibent temerarii isti, opera, magno cum sudore iuncta, abunde testatur; sed et spirituum hic nimiam suscipi consumptionem, respirationis turbare libertatem, transpirationem vltra modum augeri, humorum circulum excitari, atque eosdem ad resolutionem citra rationem disponi, ex lassitudine et exaestuatione, hoc exercitium presso pede comitatura, fatis aperte colligitur. Nec tamen solum musculis delassatis, labor iste minus proportionatus, ad quem adstringi ipsos oportebat, summo est detrimento, quin et, cum ab extensione nimia, si forte manus pedesque, arctissime comprimendi, officio suo deesse velle, atque lapsum minari videantur, haud immunes euadant, maximam toni sui, hac quoque ratione patiantur iacturam, quam necessario subire coguntur, dum casus ab altiore isto loco, non sine insigni conamine, vel plane est auertendus, vel grauior iam tum imminens, quouis modo alleuandus. Atque hic praeprimis tum humeri articulationi dislocandae, tum et abdominalibus musculis, reliquisque eius integumentis, tam enormi profecto molimine ad rupturam vsque distendendis, vix excusanda quadam proteruia, omnem suggeri opportunitatem, tumoribusque tam herniosis, quam aliis in abscessum facile degeneraturis, sedem parari, atque tristem, audacioribus voluptatum harum intempestiuarum atque ineptissimarum autoribus, per omne vitae tempus relinquere recordationem, nullo dubitare licet modo. Grauissimum vero, quod procaciores istos scansores expectare tandem poterat periculum, lucello quod captare cupiebant, longe superius, vertiginosis debetur commotionibus, ab altitudine loci, qui petebatur, facile excitandis, atque illico, ob sensus obnubilatos, et spiritus conturbatos, subitaneum

neum delapsum, ossium fracturam, imo repentinam mortem conciliaturis. Adeo vero perniciosis exercitiis membra firmare, corporisque robori accessionem parare velle, non nisi desipientis est, prudentius profecto acturi, atque exoptatum ex voto, et absque vlllo discrimine, finem impetraturi, si vomere terram saepius profcindat, atque paterna rura bobus diligentius exerceat suis, quorum fructuosos prouentus, haud adeo longo distantes interuallo, sed ante pedes sibi nascentes, maiore cum oblectamento colligendi, libertas patet, adeo exitioso delectamento longe anteferenda. Semper enim

exitium prudens ante pericla cauet.

§. IX.

Ab aere ad aquas deueniendum est, quarum nonnulli tra-
huntur amoenitatibus, atque quibus non solum flumina, stagna <sup>Solennia pi-
scatoria.</sup> lacus, ratibus traicere volupe est, qua de oblectationis specie in priore dictum fuit Dissertatione, sed et in perquirendis huius elementi diuitiis, tempus non sine iucunditate consumi posse creditur. Solennia haud paucis sunt anniuersaria sacra piscatoria, non quidem aestiuo tempore, romanorum more celebranda, qui Iunio mense eadem instituebant, sed frigidiore, et exosa cunctis autumnali tempestate, fuscipienda. Deuenitur mature satis, coelo tamen saepius adhuc nubilo, ad piscinas, atque, ne quisquam in apparatu coordinando, officio suo desit, dispicitur. Demittuntur tandem retia, atque ad ripas per plures horas sedendo, vel deambulando, operosioribus piscatorum laboribus interesse, plenasque piscibus fiscellas frequentiore tractu nouis semper accessionibus auctas, assidua versare manu, vt aquosorum prouentuum delectus fieri possit, inter voluptates ponitur, quibus, quam saepe variae sint iunctae molestiae, tribus tantum declarare lubet verbis. Inter aeris autem vitia, nimium humidus, atque crassioribus insimul moleculis mixtus, vaporibusque peregrinis inquinatus, pri-

num fere obtinet locum, atque tanto magis ipsum esse crediderim euitandum, quanto pluribus modis, non solum intra corpora nostra delatus, sed et, dum eadem exterius ambit, geminato quasi impetu, aduersitatis suae exercere poterat violentiam. Neque est, quod de insigni, organo respirationis conciliando detrimento, ab autumnali, ipsoque qui ex colymbis et piscinis exhalat, grauiore putidoque vt plurimum aere, excitando, dubitemus, cuius nempe spiculis, adeo moleste interiores pulmonum cellulae, ipsaque trachaea, satis caeterum valida, feriri solent, vt tussi aut rauedine confestim ferre saepe corripantur, aeris mutationibus praeprimis parum assueti. Ista vero heterogeneas particulas, non solum, dum intra pulmones diutius haerent, lentae tandem corruptioni visceris huius sternere viam, sed et, vbi sanguineo flumini, cui per vtrumque pulmonem copiosior est transitus, admiscuntur, ipsius condensatione conciliata, stasum variarum causas euadere posse, capitis dolores, catarrhi varii et serosi confluxus, sensuum turbae, et id genus duriora incommoda, haud infrequenter sedem fixam, vel certe pertinaciorē sibi parantia, abunde edocent, hasque delectationes absque mora quandoque comitantur, atrociora insuper euasura, si ipsi, qui ab aeris externe ambientis iniuriis producuntur effectus, assiduam, minus tamen exoptatam conferant operam. Quo enim liberior, aeri austeriori ad poros cutaneos patet accessus, quoque faciliore negotio, ipsorum inde fieri obstructionem, atque transpirationis interceptionem, proprio quandoque intelligimus exemplo, tanto quoque facilior coniecturae dabitur locus, ad causas arthriticorum potissimum dolorum, aliarumque obstructionum, exteriores magis partes inuadentium, explorandas atque detegendas, celeri pede quidem accessuras, sat magno tamen labore, imo vix semper ex voto penitus dispellendas, atque, ne recursum moliantur, impediendas.

§. X.

Omnia tamen oblectamentorum ea non est indoles, *Agyrtarum et praestigiarum actiones.* ut, veluti de haecenus expositis sperari poterat, corpus inde semper exerceatur, vel ad eadem suscipienda, partium ipsius laboriosioribus opus sit functionibus. Numerosa quippe factis praeterea sunt delectationum genera, quae, dum sensibus saltem pascendis inferuire creduntur, nihilo tamen fecius variis, ipsi corpori damnosis futuris molestiis inducendis, apprime conducere poterant. Mitto iam spectaculorum publicorum, aliarumque id genus repraesentationum festiuarum disquisitionem, alio tempore, atque opportuniore instituentem loco, agyrtarum saltem, praestigiarum, funambulorum exercitia, non omnibus promiscue spectanda, paucissimis expositurus. Ineptissimum profecto hominum genus, gestulationum suarum mira variatione, ad sua ludicra spectanda, curiosiores fraudulentius alliciens, veterum tropaeorum, ^{u)} ioculatorum, et gelasianorum ad instar, qui agili corporis et membrorum volutatione, aut gestuum ludicrorum, lasciuorumque saepe varietate, populo charissimi erant, quosque non solum Romae fuisse frequentes, atque publicarum suarum actionum nunquam caruisse spectatoribus, ex antiquitatum constat monumentis; ^{x)} sed quos et in nobiliorum domibus sustentatos, ad conuiuias oblectandos, indeque domesticos dictos fuisse, eadem historicorum fide compertum habemus. ^{y)} Quamque parum ab istorum temporum genio, nostri seculi mores,

u) Dicebantur *tropaei* a *τροπαῖον*, vel *τροπήν*, *verto*, quod agillima celeritate corpus verterent, atque, cum hinc in risum abriperentur spectantes, *gelasiani* quoque, risum nempe mouentes, audiebant.

x) vid. plura de variis gestulationum nominibus et exercitiis apud ROSINVM, in *Antiquit. roman.* Libr. V. cap. 6.

y) IOAN. SARESBERIENSIS L. I. *Polycrat.* c. 8. *Desidiam prorogant histriones. Ex occupatis enim mentibus surrepunt taedia, atque sese non sustinerent, si non alicuius voluptatis solatio mulcerentur. Admissa sunt ergo spectacula, et infinita tirocinia vanitatis, salii, balatrones, palaestrivae, gignadii.*

mores, multo certe vitiosiores, distent, e confluyente ad istorum homuncionum theatra turba, haud difficulter iudicari posse, arbitror, quorum peregrinis gestibus oculos mentesque oblectari, insciosque decipi, quotidie palam intelligimus. Est, non diffiteor, nonnullorum inter hos vanitatum artifices, adeo saepe agilis dexteritas, non omni quandoque applausu prorsus indigna, atque agyrtarum imprimis mirari licebit, in variorum obiectorum subita mutatione, enchi-resin, vt

quicquid agant, credas, stupefactus imagine veri.^{z)}

At, hac ipsa quoque, qua sese compluribus commendare cupiunt, volubilitate, metulosis saepe, atque ad terrorem pronis, variorum quoque subitaneorum morborum contrahi posse incommoda, tanto minus dubitandum, quanto viuidiorem, imaginationis ex improviso irritatae, in corpus esse actiuitatem, penes omnes constat, quoue plura prostant argumenta, huius causae tristiores effectus corroboratura, inter quos, si praeprimis epilepticos posueris insultus, a terrore facillime concitandos, parum a vero aberrabis. Summum tamen, atque quam maxima hic attentione dignum est, quod grauidis imminet periculum, quarum potissimum imaginationi, hoc praeprimis tempore, quo vtero gerunt, non facile turbandae, subitaneorum atque saepe horrendarum repraesentationum conspectu, tanta infertur iniuria, quae, cum destructioni, aut pravae conformationi foetus, causam suggerat commodissimam, ipsisque matribus non raro perniciosissima fiat, tristi mercede curiositatis istius impetum rependere solet. Neque adeo ignota esse opinor, ex antiquioribus pariter ac recentioribus obseruatorum scriptis, abortuum atque partuum deformiorum, a causa adeo manifesta deducendorum, exempla, quotidianis accessionibus aucta, quin multitudine sua, asserti huius certitudini declarandae, satis superque sufficiant. Quan-

to

z) MANILIVS Libr. V. *Astronomic.*

no saepius enim accidit, ut et obiecti peregrini atque deformioris, cuius praesciuerant conformationem, attento nimium aspectu, nouitatis spectandae cupidine adactae mulierculae, monitisque sincerioribus parum obsequiosae, foetui quoque suo similem concilient monstrositatem; tanto magis eadem fata, fatis deploranda, temerariarum et imprudentiorum ausibus euentura, certo praesagiri poterunt augurio, quae obiecti insoliti repraesentatione, praeter expectationem comparente, perterritae, imaginationis suae facultati, confestim et extemplo commotae confusaeque, minus ex voto imperare, eandemque tranquillius continere, iterumque statim placide obsopire poterant. ^{a)})

§. XI.

Est quidam nonnullorum, nescio quid noui ac insoliti *Oscula non affectantium, mos, quo, dum quoscunque sibi obuios, amicitiae forte declarandae causa, amplexibus excipiunt atque deosculantur, hoc, singularis prorsus vrbanitatis genere, sibi placere, atque oblectamentum nisi fallor, quaerere videntur. Vtrique sexui hanc esse consuetudinem propriam, isthaec laetitiae et amicitiae documenta, publice vicissim data, comprobant, nec et modestiae praeceptis multum obfuisse videberis, si non sexus tantum tui, sed et alterius basiis delecteris, cum, quod olim quidem inter mores seueriores, et minus liberales ponebatur, nunc tamen licere posse, genio quippe seculi valde mutato, credatur. Humanitatis autem quaedam et hic vestigia non occulte detegi posse, tanto certius asserere licebit, quanto minus ab aliis quibuscunque demum animalibus, hoc dulce celebrari negotium, vix quemquam fugit,*

a) Conf. praeter complures alios, FORTVN. LICETVS *de monstrorum causis, natura, et differentiis*, ARNOLDI SORBINI *Tract. de monstris*, CASP. SCHOTTI *Physica curiosa*, MARCELLVS DONATVS *Histor. mirabil.* DEVSINGIVS *De foetu Musipont.* HILDANVS etc.

fugit, adeo, vt hanc, hominibus tantum propriam voluptatem, concessam voluerit benignior natura, illiberalius tamen neutiquam profundendam. Non erit, quod in varios, oscula dandi modos, fusius excurram, atque antiquissimas eorundem recolam origines. Quem enim fugit, inde a primis orbis conditi temporibus, gentem, quam sibi solam elegerat deus, tam salutandi, quam congratulandi causa, oscula sibi exhibuisse mutua. ^{b)} Inde et factum fuisse, vero videbitur fimillimum, quod alii populi, rei procul dubio adeo iucundae dulcedine capti, eiusdem consuetudinis extiterint imitatores. Sic romanos, amicos suos suauio excepisse, nouimus. Imo, si *PLVTARCHO* fides habenda, ipsis ius, puellas et feminas osculandi, non tam amicitiae solum causa competere videbatur, quam, vt ex ipsarum anhelitu, non nisi haec ratione iucundius explorando, certo constaret, num vino, cuius vsus femineo sexui reputabatur probrosus turpisque, ora proluissent. ^{c)} Ipsos primae ecclesiae Christianos, osculo pacis mutuo, festis diebus sibi dato, tum laetitiae, tum et amicitiae sincerrima edidisse documenta, testantibus id rerum ecclesiasticarum antiquiorum scriptoribus, ^{d)} istumque ritum hodiernum in Russia die Paschatos adhuc obtinere, penes omnes constat. Nolim tamen, omnes huius moris incautos esse imitatores, atque ita hoc capi oblectamento, vt, dum cuiuis oscula figunt, sibi inde peculiarem paratam iri voluptatem, censeant. Non equidem adeo plane suspecta redere velim suauia, vt philtorum, de quorum adhuc existentia pariter ac potentia, merito prudentiores dubitant, ipsis concesserim virtutem, atque inde amorem verum conciliari,

men-

b) Exemplo *Aaronis*, Exod. IV. 27. *Arpae*, Ruth. I. 14. *Davidis et Ionathanis*, I Sam. XX. 41.

c) vid. *CAROL. GYNTH. LVDOVICI* Dissert. de ritu romanorum, osculis explorandi abstinentiam mulierum a vino, Lipf. 1733. habitam, et *VALER. MAXIM. L. V. c. I.*

d) Confer. *PETRI MVLLERI* commentar. de osculo sancto.

mentisque propensiones flecti ad arbitrium votumque posse, audacius asseram; ^{e)} at, nihilo minus omni prorsus eadem carere incommodo, nolim credant, qui sine discrimine ora occurrentis siue amicae, siue amici, cum desiderio excipiunt. Non semper omnem omnium amoenum esse anhelitum, ora-que plurium non semper moschum thymumque redolere, tantum abest, vt multis demum argumentis, aut obseruatorum testimoniis euincere studeam, vt potius, si ad cuiusuis pro-uocauerim experientiam, rem vltiore deductione non indigere, credam. Est oris detestabilis foetor, quandoque a digestionem deprauata, aut dentium vitiosorum, vel gingiuarum peiore conditione, aut impuritate venerea, alioque morbo putrido, aut munditiei quodam neglectu deducendus, dum

*Spiritus ore foras foetentem exhalat odorem,
rancida quo perolent proiecta cadauera ritu.*

Has exhalationes, inter quas, quae a contagio venereo oriuntur, pessimas vtique pono, atque summe suspectas, ore excepisse, haud tutum est. Aerem quippe, cui per varias vias in corpus nostrum datur ingressus, agilitate sua, facilem indipisci libertatem, sinistras, in fluidis potissimum partibus, excitandi commotiones, ipsa, quae huius vehiculi ope nobis conferuntur, contagiosa mala, praeter innumera alia exempla, testantur, quem, ore exceptum, salivae admixtum, atque deglutitum, aut intra pulmones haustum, si intimius humoribus communicaueris, haud omni potestate cariturum intelliges, eosdam ad quacuis peregrina molimina tentanda, disponendi, ipsorum crasin corrumpendi, indeque solidas quoque tandem partes vitiandi. ^{f)} Quod, cum et quandoque inficis accidere soleat, quanto certius, incommodorum per-nicio-

D 2

nicio-

e) Commentatus est in hoc argumentum IO. ANDR. FISCHER in Dissert. de osculo, vim philtiri exerente, Erford. 1719. habita.

f) Pereleganter hac de re dixit B. Illustr. PLATNERVS in Dissert. de morbis ex immunditiis, Lips. 1731. habita, § XVI.

niciofissimorum atrociam, ab istis prouocatam iri, augurabimur, qui vesano nequitiae et lasciuiae adacti stimulo, oblectamentorum adeo detestandorum frequentiore vsu, ita plane satiari nequeunt, vt potius, omni pene humanitate abnegata, impurius inquinari quotidie posse deosculationibus, inter haud vulgares ponant voluptates, a quibus facilem pronumque, ad quaeuis alia, immoderatae cupidinis crimina perpetranda, esse delapsum, certissimis augurari conuenit indicium.

§. XII.

Venerem caute colere conuenit.

Ab osculis, amoris saepe praenunciis, ad Veneris nunc quoque progredior castra;

procul hinc, procul ite profani.

In ipsa non excedendum,

Non enim turpem eam, atque libidinofam volo, cuius infamibus blanditiis, et nefandis illecebris, mentes hominum contaminari, corporaque irreparabili tabe inquinata, flagitiorum suorum dignas luere per omnem vitam poenas, quotidianis pro dolor! edocemur factis. Licitam, honestamque, quae inter ingenuos, et sacro amoris vinculo iunctos celebratur, paucis cupio, moderatiorem non dissuadebo, intempestiuam nihilo minus, non omni vacare molestia, commonstrabo, imo de eadem plane vitanda, quosdam monebo. Est quandoque in veneris militia nouitiorum, nescio quis, ad praelia isthaec dulcia, paulo immoderatus crebriusque, atque nimium constante animo gerenda, impetus, quo, dum praesentium voluptatum fruitione vix satiari posse putant, citatiore, quam per aetatis euenturum erat conditionem, cursu, locum sibi inter emeritos, rudeque maturius donandos merentur, illius immemores praesagii:

turpe senex miles, turpe senilis amor.

Inordinatae huic cupidini, dum frena iniicienda esse, prudentior quilibet perspicit, alterius quoque partis optime consultum iri desiderium, tanto confido certius, quanto lubentius, quemlibet diuturniore rerum iucundarum vsu, non nisi moderatiore

dentione eandem administratione obtinendo, frui velle ar-
bitratur. Vti enim sapientis est, cuncta ad rationis metiri nor-
mam, ita et in oblectationum coniugalium vsu, *si hanc, fi-
delissimam quippe actionum magistram, sustuleris, nihil aliud
quam morbum efficies.* ^{g)} Atque, si paulo propius ipsa,
actioni adeo et necessariae, et voluptatis plenae, dicata dispi-
cere lubeat organa, et quae ibidem elaborantur et deponun-
tur, contenta fluidiora, nihil erit, quod non subtilissimam
ipforum testetur fabricam, tanto facilius ab immoderatis, ne-
gotii quod per eadem absolui debebat amatoribus, quos
malus abstulit error, ^{h)}

turbendam, corrumpendam, atque prorsus euertendam, quan-
to leuior est labor, promptuarii cuiusdam pauperioris, pro-
digaliter administrati, breui tempore consumere apparatus,
nulla arte facile restituendum. Cum enim subtilissimam intra
vasa testium elaborari liquoris genitalis, eandemque parcam
fatis portionem, haud ignotum sit, eiusdem quoque disper-
sioni obtinendae, non multis quidem opus esse conflictibus,
numerofioribusque aggressionibus, ex iam adducta nonsolum
apparet causa, sed et insuper faciei pallor, oculorum lan-
guor, atque infirmata, et ad incitas redacta testantur istorum
heroum corpora, qui,

igne furtiuo populante venas, ⁱ⁾

ante diem tenes euaserunt, omni quippe corporis robore et
vigore, vna cum spiritu nimium profusorum supellectile,
D 3. exhau-

g) MAXIM. TYRIVS Dissert. X. p. 101.

h) VIRGILIVS Eclog. VIII. 41. Quam apprime Veneris vsus cum
euphoria celebretur, ad melancholiam, chlorosin, aliosque morbos
grauiores praefervandos, vel et ex voto tollendos, quamque e contra
perniciosus ipsius vsus, tam nimius, quam et, pro subiectorum con-
ditione, intempestiuus, euadat, rationis pariter argumentis demon-
stravit, ac exemplis comprobavit B. III. De HEVCHER in Dissert.
de morbis ex nimio Veneris vsu, Praefide PAUL. GODOFR. SPER-
LINGIO Viteb. 1700. habita, imprimis Thef. VI. VII. VIII.

i) SENECA Hippolyt. Act. I. 276.

exhausto, quibus, cum organa, nobiliorum fluidorum elaborationem celebratura, obsequium renuant, ob cachexiam tandem et maciem contractam,

in aera succus

corporis omnis abit, vox tantum atque ossa supersunt.^{k)}

Nec intempestiue ab ea abstinendum.

At enimvero, sunt quoque, quibus moderatius quidem thorax exercetur officium, quique dulcium amplexuum parciore et tenaciore vsu, quantum suis et imperare desideriis, et sanitati consulere valeant, edocere tentant, aut, qui vano quodam magis timore, vel morositate capti, quam rerum domesticarum forte deterriti, amicabile coniugis consortio vitae solitariae aerumnas emollire, renuunt. Nolim tamen omnem hic quoque segnitiam, aut intempestiuam abstinentiam, inter sanitatis vera ponere praesidia. Plethoricis potius, sanguineis, et quibuscunque vberior est humorum apparatus, et succulentior corporis habitus, autor esse velim, vt ne, quem euitare studebant, corporis languorem, et prodigalio rem virium consumptionem, hac ipsa incauta sibi contrahant continentia, atque, quam coercere seuerius conabantur naturam, morae iniquioris impatientem, ad limites vltro tandem saepius transiliendos, adigant, aut viarum, adeo miris voluminibus euntium, et angustiorum, peruio itineri, stagnatione pigriore excitata obicem ponant, molestiarum dolorosiorum vix cariturum euentu. Nec temporis rationem, in huius oblectamenti, mortalibus a sapientissimo creatore indulgentius concessi administratione, neglexisse decebit. Optimum sequi conueniet consilium CELSI, qui *neque aestate, neque autumno utilem iudicat venerem, tolerabiliorem tamen per autunnum, per aestatem in totum intermittendam, pronunciat,^{l)}* quam e contra *byemali tempore non aeque perniciosam, vernam*

k) OVIDIVS Metamorph. III. 395.

l) Libr. I. cap. 3. §. de autumnali diæta.

nam vero tutissimam censet. ^{m)} Videbitur propemodum non dissimili propterea de ratione, temporis tam vespertini, quam matutini habendum esse discrimen. Quo minus enim digestionis turbandum est negotium, cui perficiendo, spirituum praecipue sufficiente opus est quantitate, atque viuido ad partes affluxu, tanto certius adeo nobili, totiusque corporis constantiae conseruandae, necessariae functioni, grauissimam poni remoram, indubitato conicere licebit, cum, quae in alimentis miscendis, subigendis, chyloque inde conficiendo, occupata esse debebant varia organa, iusto suo tono, ob spiritus aliorum deriuatos, priuata, non nisi cruditatibus opeantur, et imperfectiore, chyli minus sufficienter cocti, elaboratione, toti machinae perniciofa esse cogantur. Indeque ^{Imo plane ipsam vitasse, praestat.} facili prorsus apparebit tandem negotio, quam male suo, variis iamtum, iisque fatis suspectis calamitatibus afflicto consulant corpori, quibus vel neruorum dolor est, vel quorum viscera labe quadam notabili dudum affecta sunt, quae vertigine, phthisi, calculo, idque genus chronicis potissimum malis, summeque periculosis, vexantur. Ignem hic profecto igni addidisse, humores iamtum aut rapidius fluentes, aut intra viscera vasaque pertinacius stagnantes, magis concitasse, turbasse, incendisse, non nisi vesani est, mortis, lento gradu demum venturae accessum, quantocius inuitaturi. Hisce potius voluptatibus, a quarum excessu, quantum integris quoque cauendum sit corporibus, supra dictum fuit, vitae inferioris aerumnas mollire caue, quicumque diutius, medias inter infirmitates cupis esse superstes, alia quaere, conditioni tuae magis proficua futura oblectamenta, progeniem, te vitiosorem, posteris dare seculis ne meditare, atque adeo dulci quidem viso, satis tamen funesto tibi mox futuro,
subtrahere colla iugo.

Taceo

m) Ibid. §. de varietate temporum. Creditur tempus vernalis conceptio-
 ni aptissimum, ab HIPPOCRATE, Libr. de superfoetatione.

Taceo iam fenes et decrepitos, iuuenularum praecipue amplexus stulto appetentes desiderio, ⁿ⁾ atque impari nimium Marte, cum facies iamtum computat annos, ad bella isthaec dulcia, iunioribus tantum gerenda, accedentes. Quamuis enim ex puellarum anhelitu, de quo diuino pariter, ac per multa secula incognito et inaudito prorsus remedio, elegantissime dixit ingeniosissimus COHAUSENIUS, ^{o)} infirmitatis forte senilis praesidium capere tentent, atque aetatis effoetae incommodis,

*dum minimus gelido iam in corpore sanguis
febre calet sola, ^{p)}*

fuccurrere studeant depontani; vix tamen ita sibi temperare posse videbuntur, quin, aspectu quippe solo haud fatiati, obiecti quoque iucundioris, plenum appetant vsu, tantoque certius incauti sui consilii sinistrum experiantur successum, quanto citius, armorum vi deficiente, receptui mox canendum esse, breui intelligunt. Inde fit, quod praeter alia, frontibus ipsorum praeprimis imminencia mala, quandoquidem

esca,

fastidita iacet, quae modo dulcis erat, ^{q)}

corporibus ipsorum, senio iamtum fractis fatis atque emaciatas, maturior paretur, atque tranquillitatis omnis, qua senii molliri ceteroquin solent molestiae, expers imbecillitas, quodque supererat virium, sensim exhauriendarum, praeproperis hisce oblectationibus subito detrahatur, calor natius parcior,
vna

n) Iuxta antiquum illud:

*Quando senex bellae nubit calidaeque puellae,
Res lepida est visu, multo dignissima visu.*

o) In HERMIPPO REDIVIVO, s. de methodo rara, ad CXV. annos, per anhelitum puellarum senectutem prorogandi, exercitacione physico-medica, Francof. ad Moen. 1742. edita.

p) IUVENALIS Sat. X. 217.

q) CORNELIVS GALLYS, Eleg. I. 172.

vna cum vita, *) extingatur magis quam foueatur, tuffis anhelata augeatur, sensuum ministerium fatiscat, dolorosi arthriticorum moliminum cruciatus ingrauescant, noctium infomnium inquietudines exacerbentur, atque quotidianis tandem terra sit fatiganda ab vtraque parte precibus,

membra velit gremio fessa fouere suo.

§. XIII.

Non semper lubet, nec prodest, Veneris tantum pasci *Vindemiae* blanditiis, sed Baccho quoque sua debentur sacra, tanto religio- *sacra anni-*
sua colenda, quanto liberaliora sunt, quae haud inuida concedere solet manu, mortalibus dulcedinum suarum munera. Haec negligentius excepisse, aut plane spreuisse, dedecet. Colendam et recolendam potius grato pectore, tantae munificentiae memoriam, ipsum, quo dulces vinearum colligendi sunt prouentus, tempus monet, ipsique, succo isto nectareo grauidi racemi, prellis mox fatigandi, ad oblectamenta haec, non clanculum forte congerenda, taciteque reponenda, sed festiuis ludis celebranda, atque solenni cum plausu, splendidiore pompa, affiduisque manibus carpenda, inuitant. Vnus hisce festiuitatibus, quibus solennia reddenda erant vota, non sufficit dies, plures potius, in tantarum diuitiarum opulentia, dignis laudibus depraedicanda, peragenda sunt luces, imo, ne a veterum plane abhorreatur ritibus, nocturnos quoque non pigebit exsoluisse honores. §)

Varii

- r) Exemplo, praeter alia multa, IOANNIS MANARDI, Medici Itali, qui ab aruspice monitus, vt foueas caueret, ipsi quippe funestas futuras, praesugii istius veritatem prima experiebatur nocte, qua, septuagenarius, iuenculae quam vxorem duxerat, amplexibus delectabatur, medios inter lusus extinctus, quapropter hoc Epigrammate funebri ridebatur:

*In fouea cum te periturum dixit aruspex,
Non est mentitus, coniugis illa fuit.*

vid. BAYLE in Diction. Artic. *Manard.*

- s) Erant olim sacra Bacchi nocturna, vnde et, praeter alia, quibus salu- tabatur nomina, *Nyctelius* appellabatur, sacraque eius *Nyctelia* dicebantur. Inde est, quod OVIDIVS *de arte amandi*, Libr. I. 569. moneat:

*Nycteliumque patrem, nocturnaque sacra precare,
Ne inbeant capiti vina nocere tuo.*

De diuersis Bacchi nominibus, quamque nomine et cultu Iudaeis quo-

Vani parantur iufus, laetitiae publicae interpretes, hymnis
aera refonant, dumque iam

nudo sub pede musta fluunt, *)

ad prela, purpureo rubentia mero, tanquam ad fontem deuenitur salutarem, cuius hauſtu ſuauiffimo, vereque incomparabili, animos refeciſſe, viresque nouis voluptatibus reparafſe, iuat. At, quid ſibi finitis hiſce vindemiae ſolemnitatibus, volunt alui profluuia, flatulentiae, catarrhi, colicae paſſiones, capitis turbulenciae, rheumatismi? quarum moleſtiarum cauſas, haud certe e longinquo petendas eſſe, opinor. Numerofiores muſto repleti bibebantur crateres, mellea ſua dulcedine ad plus potandum allicientes, atque fermentatione ſua, inteſtinorum tranquilliorem turbabant motum, eademque, ad contenta ſua, impetuoſiore conamine, et frequentioribus deiectionibus, non ſine omni debilitatione atque dolore reddenda, adigebant. Eſſe eam nempe multorum vegetabilium ſuccorum, e fructibus praecipue prouocatorum indolem, muſto potiffimum ſolemnem, vt facile in fermentationem abeant, dudum inter chymicos conſtitit, atque inde haud difficulter quoque acceſcendi facultatem colligi poſſe, priori actioni iunctam, quam et vini productio comprobat, ſponte ſequitur ſua. Inde nempe fit, vt partium internarum tunicae, ſenſibilius tactae, atque exſtimulatae, motum velociorem ſubire, atque contentis ſuis praecociorem concedere cogantur tranſitum, quod, cum ob ſpiculorum acidorum vim agiliorem, non ſine doloris quoque rodentis ſenſatione fieri perſaepe ſoleat, excretionum cruentarum euentum, non ſine ratione inſuper extimeſcere decebit. Neque omnino flatuum copioſiorum prouentum, et quandoque obſtructiones inde oriundas, aliam ſibi vindicare cauſam, niſi muſti, frigidiffime imprimis hauſti, minus moderatum uſum, in aprico eſt, teſtante id veteri Scholae Salernitanae eſſato:

Prouocat urinam muſtum, cito ſoluit, et inflat.

Quantum olim innotuerit, eruditiffime dixit Magnif. IO. CHRISTIAN. HEBENSTREIT in Diſſert. de *Wurzeln*, Lipſ. 1713. habita, §. XIX. ſeq.
*) OVIDIVS de *remed. amor.* Libr. I. 190.

Quanta enim vi expansiua mustum polleat, norunt omnes, qui dolia, dulci hoc liquore repleta, in caueis asseruant, atque ob halituositatem eius nimiam, indeque oriundam turbulentiam, eorundem rupturam a fortiore ista vi conciliatam, non sine insigni experiuntur iactura, vnde et, non nisi summo cum suffocationis periculo, ab aeris compressi grauitate metuendo, cellas tempore fermentationis ingrediuntur, quibus vaforum inspiciendorum commissâ est cura. Ipsum praeterea, quo hisce deliciis frui, volupe est tempus, omni non vacat discrimine. Cessauit iamtum calidioris tempestatis amoenitas, noctisque longioris frigidiorisque succedunt taedia, vaporosis, grauioribusque exhalationibus repletus aer, corpora ambit, nebularum et pruinarum, inaequalis, nimbosque coeli accedunt iniuriae, quas, tanquam semper humanae sanitati inimicissimas, studiosius vitandas volunt medicorum consilia.^{u)} Quam aeris praeterea minus aequalis atque vaporosi qualitatem, capitis molestiis producendis, confluxionibus serosis excitandis, atque articularibus morbis prouocandis, aptissimam utique esse, ipsa, quae non infrequenter hoc tempore grassantur mala, non demum blandius allicienda, sed non vocata impetum attentantia, satis quandoque atrocem, affatim testantur.

§. XIV.

Sunt quidem, fateor, haud pauca, neque prorsus vulgaria, *Conclusio, quae* aut ignota penitus, oblectamentorum variorum genera, in quibus, tam propius dispiciendis, quam molestiis exinde prouenturis, exponendis, non omnem forte frustraneum plane fore laborem, iudicari poterat, neque et, nisi nimium mihi blandior, eorundem enarratione, lecturis me molestum aut taediosum futurum fuisse, augurari velim commentatorem; at scripti non erant violandi limites, quare reliqua, quae priuatim aut clanculum

E 2

^{u)} De morbis autumnalibus conf. CELSVS *de medicina*, Libr. II. cap. 7. HIPPOCRATES Sect. III. Aphor. 9. Inde et, ob inaequalem temperiem, *autunnum maxime morbiferum esse*, GALENVS asserit, *de temperamentis* Libr. I. cap. 4.

culum magis exercentur, tum nec omnibus nota esse volui, ne in scis in malum cedant exemplum, nec propterea divulgasse, congruum duxi, quod publicis tantum erroribus, publica quoque solummodo conueniat correctio, et, quae occulte committuntur, haud semper a medico, silentii quoque officio adstricto, propalari debeant. Imprudentis enim, aut nimium arrogantis est, quae tecte fiunt, aperte acriusque censendo, emendare velle, siquidem tacita admonitione, saepe plus, quam publica vitiorum castigazione, proficere posse, aut morum, aut sanitatis gubernatores, arbitror. Neque et rem omnibus ingratam, susceptam fuisse, opinor, si in nobiliorum illustriumque quibusdam oblectamentis disquirendis, aliquam laboris mei posuerim partem, quae tanto minus, omni vacare videntur incommodorum periculosiorum euentu, quanto frequentius eadem, nec temporis, nec loci habita ratione, celebrantur, atque nimia, quam inter crimina pono, indulgentia, noxia euadunt, quorum tamen expositionem, huic tractationi, nimium diffusae futurae, non fuisse iungendam, intellexi. Fruere interim his L. B. atque me, licitorum oblectamentorum vsu, te plane interdicerere voluisse, ne suspicare, quin potius, me suafore,

*non oblecta-
mentis,*

dona praesentis cape laetus horae, x)

in ipsorum tamen delectu faciendo, talem te gere, qualem te cupio, qualem te futurum, spero, prudentem, moderatum, tui saepius memorem. Nil tibi vt nouerces, volo, sed, vt ad virium et conditionis tuae te metiaris modulum, rogo; quo praeecepto non obseruato, vix te constante gauisurum valetudine, euentu certissimo te edoctum fore, verissimo praesagire potero augurio. Omnis in tuam incuriam delabatur culpa, in ipsas, quibus abusus eras oblectationes, per se haud vnquam noxias, frustra deuoluenda; hac quippe fieri intelliges, quod

*sed mortali-
um negli-
gentiae mor-
borum ferti-
liorem pro-
uentum debe-
ri, ostenditur.*

non res in vitium, sed male facta, cadant. y)

x) HORATIUS Libr. III. Od. VIII. 27.

y) CORNEL. GALL. V. 51.

